

УДК 341

DOI <https://doi.org/10.32844/2618-1258.2024.4.56>

КАПТАН М.В., КОРНІЄНКО В.О.

**ПОРУШЕННЯ ПРАВА НА ГУМАНІТАРНУ ДОПОМОГУ ЖЕРТВ
МІЖНАРОДНИХ ЗБРОЙНИХ КОНФЛІКТІВ****VIOLATION OF THE RIGHT TO HUMANITARIAN ASSISTANCE
FOR VICTIMS OF INTERNATIONAL VIOLENT CONFLICTS**

На даний час в Українському законодавстві відсутні ефективні правові механізми імплементації та впровадження права жертв збройних конфліктів на міжнародну гуманітарну допомогу. Разом з тим, держави мають не лише право, а й обов'язок вживати заходів протидії порушенням міжнародного гуманітарного права, і зокрема права на гуманітарну допомогу. Держави-покровительки зобов'язані співпрацювати з іншими сторонами, зокрема міжнародними організаціями, в забезпеченні гарантій права на гуманітарну допомогу, однак попередній досвід не був обнадійливим.

В основі дослідження лежать ключові міжнародно-правові акти, зокрема Женевські конвенції та їх додаткові протоколи, що регламентують гуманітарну діяльність під час війни. Окремо розглянуто правові зобов'язання держав щодо забезпечення безперешкодного доступу гуманітарних організацій до зон конфлікту та окупованих територій, а також відповідальність за порушення цих норм.

У статті підкреслюється важливість дотримання принципу нейтральності, безсторонності та гуманності при наданні допомоги, що забезпечує її ефективне доставлення до найбільш уразливих груп. Також розглянуто роль міжнародних організацій, зокрема Міжнародного комітету Червоного Хреста, як ключового суб'єкта у наданні допомоги та контролі за дотриманням норм міжнародного гуманітарного права.

Особливу увагу приділено проблемам, які виникають під час забезпечення гуманітарного доступу, включаючи блокування маршрутів, використання допомоги як політичного інструменту та ризики для персоналу, задіяного в гуманітарних операціях. Автори наголошують на необхідності посилення міжнародного співробітництва та вдосконалення механізмів контролю, щоб запобігти порушенням права на допомогу.

У статті також надаються рекомендації щодо покращення правового середовища для забезпечення гуманітарних потреб у зонах конфлікту, зокрема через можливість звернення до Міжнародної комісії щодо встановлення фактів у разі перешкоджання доставці допомоги. Загалом дослідження окреслює перспективи розвитку міжнародно-правових інструментів, що сприятимуть ефективнішому захисту цивільного населення під час конфліктів.

Ключові слова: *права на гуманітарну допомогу, правове регулювання, міжнародна гуманітарна діяльність, жертви міжнародних збройного конфлікту.*

© КАПТАН М.В. – підполковник юстиції, старший науковий співробітник науково-дослідного відділу правових проблем у сфері міжнародного співробітництва науково-дослідного управління проблем ресурсного забезпечення у воєнній сфері, сфері оборони та військового будівництва (Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України) <https://orcid.org/0009-0008-3610-4633>

© КОРНІЄНКО В.О. – працівник Збройних Сил України, кандидат юридичних наук, доцент, провідний науковий співробітник науково-дослідного відділу правових проблем у сфері міжнародного співробітництва науково-дослідного управління проблем ресурсного забезпечення у воєнній сфері, сфері оборони та військового будівництва (Центр воєнно-стратегічних досліджень Національного університету оборони України) <https://orcid.org/0000-0003-3202-6013>

Currently, there are no effective legal mechanisms for the implementation and implementation of the right of victims of armed conflicts to international humanitarian aid in Ukrainian legislation. At the same time, states have not only the right, but also the duty to take measures to counter violations of international humanitarian law, and in particular the right to humanitarian assistance. Protecting states are obliged to cooperate with other parties, in particular international organizations, in ensuring guarantees of the right to humanitarian assistance, but previous experience has not been encouraging.

The research is based on key international legal acts, in particular the Geneva Conventions and their additional protocols, which regulate humanitarian activities during wartime. The legal obligations of states to ensure unimpeded access of humanitarian organizations to conflict zones and occupied territories, as well as responsibility for violations of these norms, are separately considered.

The article emphasizes the importance of observing the principle of neutrality, impartiality and humanity in the provision of aid, which ensures its effective delivery to the most vulnerable groups. The role of international organizations, in particular the International Committee of the Red Cross, as a key entity in providing assistance and monitoring compliance with the norms of international humanitarian law is also considered.

Particular attention is paid to the challenges that arise in securing humanitarian access, including blocking routes, the use of aid as a political tool, and the risks to personnel involved in humanitarian operations. The authors emphasize the need to strengthen international cooperation and improve control mechanisms to prevent violations of the right to assistance.

The article also provides recommendations on improving the legal environment to ensure humanitarian needs in conflict zones, in particular through the possibility of turning to the International Commission for establishing the facts in case of obstruction of aid delivery. In general, the study outlines the prospects for the development of international legal instruments that will contribute to more effective protection of the civilian population during conflicts.

Key words: *rights to humanitarian aid, legal regulation, international humanitarian activity, victims of international armed conflicts.*

Постановка проблеми. Системний аналіз розкриваючи аспекти здійснення міжнародно-правового регулювання гуманітарної допомоги висвітлив, що основним дієвим правовим механізмом контролю за забезпеченням права на гуманітарну допомогу на міждержавному рівні є Міжнародна комісія щодо встановлення фактів, створена відповідно до Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) для розслідування будь-яких фактів серйозних порушень Женевських конвенцій та цього Протоколу, а також надання послуг з метою забезпечення шанобливого ставлення до цих документів. Україна може і повинна звертатися до Міжнародної комісії щодо встановлення фактів у зв'язку з порушенням права на гуманітарну допомогу цивільного населення на окупованій території з боку РФ, що є дієвим аргументом для розкриття та підтвердження порушених прав на міжнародному рівні.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У ході дослідження проаналізовані організаційні та правові складові міжнародної гуманітарної діяльності. Проведений порівняльний аналіз встановив недовість використання правових механізмів імплементації та впровадження права жертв збройних конфліктів на міжнародну гуманітарну допомогу.

Мета статті - полягає у проведенні аналізу нинішнього стану системи міжнародної гуманітарної допомоги та впровадження права жертв збройних конфліктів на міжнародну гуманітарну допомогу.

Методи дослідження – у статті використано загальнонаукові методи аналізу нормативно-правових актів з досліджуваної проблеми, порівняльний аналіз і синтез, системний підхід до розв'язання проблем, узагальнення та систематизація.

Виклад основного матеріалу. Першочергово, поняття гуманітарної допомоги на міждержавному рівні з моменту його формулювання в Конвенції Ліги Націй про створення Міжнародного союзу допомоги на випадок катастроф 1927 року, було сформовано на засадах правової регламентації в понад 300 міжнародно-правових актах як зобов'язального «твердого», так і «м'якого» права.

Правова регламентація на міжнародному рівні розкривається основними стандартами надання міжнародної гуманітарної допомоги у змістовій частині Гуманітарної Хартії та у базових стандартах надання гуманітарної допомоги в умовах воєнного конфлікту.

Розкриваючи особливості правової регламентації надання гуманітарної допомоги на міждержавному рівні слід виділити нормативно-правові складові, а саме:

Держава, яка потребує гуманітарної допомоги (the affected state), має обов'язок «шукати», не «просити» допомогу (“to seek”, not “to request” assistance), тобто має право, шукаючи таку допомогу, відмовитись від неї». Із цього слідує, що: держава, яка потребує гуманітарної допомоги, може відмовитись від допомоги третіх країн, які створюють видимість надання такої допомоги в порушення статті 2 (7) Статуту ООН [1]. Зазначаємо на той факт, що держава, яка погодилась на отримання допомоги, залишає за собою вирішальну роль у скеруванні, контролі, координуванні і нагляді за такою допомогою. Зокрема, держава може відмовитись від гуманітарної допомоги, якщо запропонована допомога не відповідає вимогам гуманності, нейтралітету та неупередженості;

Подальший аналіз особливостей вказує, що згідно зі ст. 30 Четвертої Женевської конвенції про захист цивільного населення під час війни, «особам, які перебувають під захистом, повинні бути надані всі можливості звертатися до держав-покровительок (“protected powers”), до Міжнародного комітету Червоного Хреста, до Національного товариства Червоного Хреста (Червоного Півмісяця, Червоного Лева та Сонця) країни, у якій вони перебувають, а також до будь-якої іншої організації, яка зможе надати їм допомогу». При цьому, слід підкреслити, що владні органи мають сприяти цим організаціям у межах, які тільки дозволяють умови війни або вимоги безпеки [2];

В межах здійснення міжнародної допомоги визначаємо, що крім візитів делегатів держав-покровительок та Міжнародного комітету Червоного Хреста, передбачених статтею 143 Четвертої Женевської конвенції, «держави, під владою яких є особи, що перебувають під захистом, або окупаційні держави (“detaining or occupying powers”) повинні сприяти, у міру можливого, відвідуванню представниками інших організацій, метою яких є надання духовної або матеріальної допомоги, осіб, що перебувають під захистом» (ст. 30) [2];

Четверта Женевська конвенція передбачає, що «окупаційна держава зобов'язана за допомогою всіх наявних засобів забезпечувати населення продуктами харчування та медичними матеріалами; зокрема, постачати необхідні продукти харчування, медичні матеріали та інші припаси, якщо ресурсів окупованої території виявиться недостатньо» (ст. 55) [2].

Відповідно до ст. 18 (2) Факультативного протоколу щодо захисту жертв збройних конфліктів не міжнародного характеру (Протоколу II), «якщо цивільне населення страждає через відсутність товарів, необхідних для виживання, таких як харчі, медикаменти, допомога цивільному населенню, виключно гуманітарна і неупереджена, яка надається без будь-якого розрізнення, повинна здійснюватись залежно від згоди високої договірної сторони». Крім того, як передбачено Четвертою Женевською конвенцією 1949 року, «держава-покровителька (“the protecting power”) має право будь-коли здійснити перевірку стану постачання продуктів харчування та медичних матеріалів на окупованій території, завинятком випадків, коли діють тимчасові обмеження, спричинені особливо важливими воєнними потребами» (ст. 55) [3].

Відповідно до МГД держава, через яку буде переїжджати гуманітарна допомога і в якій вона призначена, повинна надати дозвіл на отримання гуманітарної допомоги. При цьому має значення, чи територія, на яку спрямована гуманітарна допомога, є окупованою територією, чи це внутрішній збройний конфлікт у державі. Відповідно до Четвертої Женевської конвенції, якщо територія є окупованою і «все або частина населення окупованої території отримують недостатній обсяг постачань, окупаційна держава повинна погодитись вжити заходів, спрямованих на надання підтримки цьому населенню, і повинна сприяти реалізації цих заходів усіма наявними в неї засобами. Особливість полягає в тому, що допомога може надходити як з боку держав, так і з боку незалежних гуманітарних організацій [4].

Заслуговує на увагу, той факт, що договірні сторони повинні дозволити вільне перевезення таких партій товарів а забезпечити їхню охорону. Разом з тим

держава, яка надає право на вільне ввезення товарів на територію, окуповану супротивною стороною, повинна мати право на їх огляд та контроль за їхнім перевезенням відповідно до визначеного строку та маршруту і за сприяння держави-покровительки повинна мати можливість пересвідчитись, що ці товари використовуватимуться для надання допомоги населенню, яке її потребує, а не інтересах окупаційної держави (ст. 59) [3].

Подальше дослідження наукової тематики зазначає, що Міжнародним комітетом Червоного Хреста за участі ряду міжнародних експертів, дослідивши існуючу сучасну практику держав у галузі міжнародного гуманітарного права з приводу відповідальності за порушення права на гуманітарну допомогу і було виокремлено проблемні питання правової регламентації, що стосуються гуманітарної допомоги на міжнародному рівні, у якості норм звичайного права:

№	Норми права на гуманітарну допомогу
1	Персонал, що бере участь у наданні гуманітарної допомоги, користується повагою та захистом
2	Об'єкти, що використовуються для надання гуманітарної допомоги, повинні поважатися та захищатися
3	Заборонено використовувати голод серед цивільного населення як метод ведення війни
4	Заборонено піддавати нападу, знищувати, вивозити чи робити непридатними об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення
5	Сторони конфлікту повинні надавати дозвіл і сприяти швидкому і безперешкодному надходженню гуманітарної допомоги до цивільних осіб, що її потребують, за умови, що така допомога має неупереджений характер, здійснюється без дискримінації і підлягає контролю з боку сторін конфлікту
6	Сторони конфлікту повинні забезпечувати свободу пересування персоналу гуманітарних організацій, що діє з їхньої згоди, необхідну для виконання їхніх функцій із надання допомоги. Лише в разі нагальної військової необхідності їхнє пересування може бути тимчасово обмежене

Визначені норми права на гуманітарну допомогу, доцільно розкрити на їх складові за змістом, а саме:

– «Персонал, що бере участь у наданні гуманітарної допомоги, користується повагою та захистом»;

– Безпека співробітників гуманітарних організацій – обов'язкова умова для того, аби гуманітарна допомога була доставлена цивільному населенню, якому загрожує голод;

– Цивільний персонал організацій, які надають міжнародну гуманітарну допомогу, користується захистом від нападів відповідно до принципу проведення розрізнення (між військовими та цивільними об'єктами);

– Міжнародна практика свідчить, що окрім заборони нападів на такий персонал, заборонені також переслідування, залякування та довільне затримання персоналу гуманітарних організацій;

– Умисне нанесення ударів по персоналу, задіяному у наданні гуманітарної допомоги, в правовому полі регламентується військовим злочином;

– Осуджуються, також, погане поводження, фізичне й психологічне насильство, вбивство, побиття, викрадення, узяття в заручники, переслідування, незаконний арешт та утримання під вартою [5].

«Об'єкти, що використовуються для надання гуманітарної допомоги, повинні поважатися та захищатися»:

– Умисне нанесення удару по об'єктах, матеріалах, підрозділах або транспортних засобах, які задіяні у наданні гуманітарної допомоги, регламентується військовим злочином;

– Заборонені знищення, незаконне заволодіння та розграбування таких об'єктів [6].

«Заборонено використовувати голод серед цивільного населення як метод ведення війни»:

– Умисне вчинення дій, внаслідок яких цивільному населенню загрожує голод, у якості способу ведення війни, в правовому полі регламентується воєнним злочином;

– Використання голоду серед цивільного населення як методу ведення війни також є злочином відповідно до законодавства багатьох країн світу;

Під час облоги мешканцям повинно бути дозволено покинути місто. У якості альтернативи цьому повинно бути дозволено вільне провезення до міста продуктів харчування та предметів першої необхідності [7].

«Заборонено піддавати нападу, знищувати, вивозити чи робити непридатними об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення»:

– Оскільки об'єкти, необхідні для виживання цивільного населення, є цивільними об'єктами, вони не можуть піддаватися нападу. Цим положенням розвивається принцип заборони спричинення голоду серед цивільних осіб.

– До таких об'єктів відносять, наприклад: запаси продуктів харчування;

– Сільськогосподарські райони, які виробляють продовольство, посіви, худоба, споруди для постачання питної води та її запас, іригаційні споруди.

Нормативні акти необхідними для виживання цивільного вважають продовольство та медикаменти. Окрім того, згадуються також одяг, постіль, речі та засоби забезпечення притулку [8].

«Сторони конфлікту повинні надавати дозвіл і сприяти швидкому і безперешкодному надходженню гуманітарної допомоги до цивільних осіб, що її потребують, за умови, що така допомога має неупереджений характер, здійснюється без дискримінації і підлягає контролю з боку сторін конфлікту»:

– Сторони збройного конфлікту повинні вільно пропускати будь-які посилки з медичними та санітарними матеріалами, призначеними тільки для цивільних осіб, а також вільно пропускати будь-які посилки з необхідними продуктами харчування, настільними речами та засобами гігієни для дітей до 15 років, вагітних та породіль;

– Операції з надання допомоги можуть здійснюватися лише за згодою зацікавлених сторін. Однак сторона не може відмовитися надати таку згоду за довільними причинами. Якщо буде встановлено, що цивільному населенню загрожує голод, і гуманітарна організація, яка надає таку міжнародну допомогу безпристрасно та без дискримінації, може виправити ситуацію, сторона повинна надати згоду. Зацікавлена сторона може здійснювати контроль за діяльністю з надання допомоги (у т.ч. обшук посилок чи вантажів з допомогою та нагляд за їх доставкою);

– Персонал, який надає гуманітарну допомогу, повинен дотримуватися національних законів стосовно доступу на територію держави та чинних вимог безпеки;

– Кожна сторона у районах, які нею контролюються, повинна утримуватись від умисного створення перешкод для доставки вантажів допомоги нужденним цивільним особам;

Цивільне населення, що бідує, має право отримувати гуманітарну допомогу, необхідну для його виживання. Такі особи мають право звертатися до держави, МКЧХ або національного товариства ЧХ чи ЧП, а також будь-якої організації, яка може надати їм допомогу [9].

«Сторони конфлікту повинні забезпечувати свободу пересування персоналу гуманітарних організацій, що діє з їхньої згоди, необхідну для виконання їхніх функцій із надання допомоги. Лише в разі нагальної військової необхідності їхнє пересування може бути тимчасово обмежене»:

– Сторони конфлікту повинні не тільки забезпечувати свободу пересування персоналу гуманітарних організацій, що діє з їхньої згоди, але й швидкий та безперешкодний проїзд, а також здійснювати усі необхідні заходи для захисту від впливу мін, для цього а) повідомляє керівника місії про безпечний маршрут, або б) наскільки це можливо, робить прохід в мінних полях. Тільки у випадку нагальної військової необхідності діяльність такого персоналу та його пересування можуть бути тимчасово обмежені.

З приводу відповідальності за порушення права на гуманітарну допомогу М. М. Антонович зазначає, що нині відсутні ефективні правові механізми імплементації та впровадження права жертв збройних конфліктів на міжнародну гуманітарну допомогу. Разом з тим, держави мають не лише право, а й обов'язок вживати заходів протидії порушенням міжнародного гуманітарного права, і зокрема права на гуманітарну допомогу. Держави-покровительки зобов'язані співпрацювати з іншими сторонами, зокрема міжнародними організаціями, в забезпеченні гарантій права на гуманітарну допомогу, однак попередній досвід не був обнадійливим. Натомість ефективнішою в цьому відношенні була діяльність Міжнародного комітету Червоного Хреста, який неодноразово виконував роль посередника між сторонами і надавав добрі послуги сторонам конфлікту [10].

Загалом, слід зазначити, що основним дієвим правовим механізмом контролю за забезпеченням права на гуманітарну допомогу на міждержавному рівні є Міжнародна комісія щодо встановлення фактів, створена відповідно до Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) для розслідування будь-яких фактів серйозних порушень Женевських конвенцій та цього Протоколу, а також надання послуг з метою забезпечення шанобливого ставлення до цих документів [3].

Ратифікуючи 18 березня 1989 року протоколи до Женевських конвенцій, УРСР зробила таку заяву: «Українська Радянська Соціалістична Республіка, відповідно до пункту 2 статті 90 Протоколу I, визнає і *pro facto* і без спеціальної угоди стосовно будь-якої іншої Вищої Договірної Сторони, яка бере на себе таке саме зобов'язання, компетенцію Міжнародної комісії щодо встановлення фактів» [11].

Відповідно до статті 91 Факультативного протоколу I до Женевських конвенцій, сторона конфлікту, яка порушує положення конвенцій чи цього Протоколу, повинна, якщо це необхідно, сплатити компенсацію. Вона буде відповідальною за всі дії, вчинені особами, які входять до її збройних сил». Крім того, Римський Статут Міжнародного кримінального суду також криміналізує низку дій, які пов'язані з порушенням права на гуманітарну допомогу, за які передбачене покарання [12]. Такі дії є в складі всіх трьох злочинів, над якими Суд має юрисдикцію: геноциду, злочинів проти людяності та воєнних злочинів.

Рада Безпеки ООН також неодноразово висловлювала занепокоєння з приводу порушення права на гуманітарну допомогу, підкреслюючи звичайний характер норм щодо гуманітарної допомоги (Резолюції РБ ООН 307 (1971) щодо Індійсько-Пакистанського конфлікту, 361 (1974) щодо Кіпру, Резолюції 512, 513, 518, 520 (1982) щодо Ліванського конфлікту і особливо резолюції щодо Курдистану, Сомалі та Югославії). Було визначено, що порушення права жертв на гуманітарну допомогу становить загрозу миру і безпеці у світі.

Висновок. Забезпечення права на гуманітарну допомогу є однією з фундаментальних засад МПП, спрямованою на захист цивільного населення, яке страждає від наслідків збройних конфліктів. Попри чіткі правові стандарти, закріплені в міжнародних угодах, на практиці це право часто порушується. Основними проблемами залишаються блокування гуманітарних коридорів, атаки на конвої з допомогою, а також політичні маніпуляції, що перешкоджають ефективному розподілу ресурсів.

Міжнародні організації, такі як ООН і Міжнародний комітет Червоного Хреста, відіграють ключову роль у моніторингу та забезпеченні дотримання гуманітарних норм. Однак їх діяльність не завжди ефективна через складну політичну ситуацію, недостатнє фінансування та проблеми з координацією дій.

Аналіз сучасних випадків порушень свідчить про необхідність вдосконалення правових механізмів і посилення відповідальності за такі дії на міжнародному рівні. Слід також приділити більше уваги зміцненню співпраці між державами та міжнародними організаціями для оперативного реагування на гуманітарні кризи.

Для досягнення цієї мети важливо розробляти ефективні системи моніторингу, прозорості та звітності, що сприятимуть належному дотриманню прав жертв збройних конфліктів на отримання допомоги. Лише завдяки об'єднаним зусиллям міжнародної спільноти можна забезпечити дотримання гуманітарних принципів та зменшити людські страждання у зонах конфліктів.

Список використаних джерел:

1. Статут Організації Об'єднаних Націй. Департамент громадської інформації ООН. Київ. 2008. URL: https://uk.wikisource.org/wiki/%D0%A1%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%83%D1%82_%D0%9E%D1%80%D0%B3%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%97_%D0%9E%D0%B1%27%D1%94%D0%B4%D0%BD%D0%B0%D0%BD%D0%B8%D1%85_%D0%9D%D0%B0%D1%86%D1%96%D0%B9 (дата звернення: 25.09.2024).

2. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12.08.1949. Конвенцію ратифіковано із застереженнями Указом ППВ УРСР від 03.07.1954. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_154#Text (дата звернення: 25.09.2024).

3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II), від 08.06.1977. ООН. Протокол. Міжнародний документ від 08.06.1977. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_200#Text (дата звернення: 25.09.2024).

4. Антонович М. М. Право на гуманітарну допомогу під час збройного конфлікту і відповідальність за його порушення згідно з міжнародним правом. *Наукові записки*. Том 168. *Юридичні науки*. С. 93–97. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7843/Antonovych_Pravo_na_humanitarnu_dopomohu.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 25.09.2024).

5. Закон України : Про гуманітарну допомогу від 22.10.1999 № 1192-XIV. *Відомості РП України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1192-14#Text> (дата звернення: 27.09.2024).

6. Звичаєве міжнародне гуманітарне право. Норми. *Український часопис міжнародного права* № 2/2006. С. 7–16. URL: https://www.icrc.org/sites/default/files/external/doc/en/assets/files/other/ukr-irrc_857_henckaerts.pdf (дата звернення: 01.10.2024).

7. В. С. Нікіфоренка. Міжнародне гуманітарне право на захисті військовополоненого: запитання побратимів – відповіді правників. Навчальний посібник. Електронне навчальне видання / за ред.: д-р, юр. наук, доцента, засл. юр. України НАДПС України ім. Б. Хмельницького. Кафедра адміністративної діяльності. С. 6.

8. Т. Короткий, І. Заворотько. Заборонені засоби та методи ведення бойових дій, які Росія використовує у війні проти України. 2022. *Медіа організація ZMINA*. URL: <https://zmina.info/articles/zaboroneni-zasoby-ta-metody-vedennya-bojovuyh-dij-yaki-rosiya-vykorystovuye-u-vijni-proty-ukrayiny/> (дата звернення: 01.10.2024).

9. Про затвердження Інструкції про порядок виконання норм міжнародного гуманітарного права у Збройних Силах України : Наказ МО України від 23.03.2017 р. № 164. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0704-17#Text> (дата звернення: 05.10.2024).

10. Антонович М. М. Право на гуманітарну допомогу під час збройного конфлікту і відповідальність за його порушення згідно з міжнародним правом. *Наукові записки*. Том 168. *Юридичні науки*. С. 94–95. URL: http://ekmair.ukma.edu.ua/bitstream/handle/123456789/7843/Antonovych_Pravo_na_humanitarnu_dopomohu.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 05.10.2024).

11. Про ратифікацію Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), і Додаткового протоколу до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 р., що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнародного характеру (Протокол II) : Указ президії ВРУ від 18.08.1989 р. № 7960-XI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7960-11#text> (дата звернення: 05.10.2024).

12. Римський Статут міжнародного кримінального суду. Міжнародні суди. ООН. Міжнародний документ. Правки від 17.07.1998 р. Ратифікація від 21.08.2024 р. Підстава № 3909-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#text (дата звернення: 05.10.2024).